

УДК 342.9

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.90.3.25>

## ПРИНЦИПИ КВАЛІФІКАЦІЇ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

**Гуржій Т.О.,**

*доктор юридичних наук, професор,  
завідувач кафедри адміністративного,  
фінансового та інформаційного права*

*Державного торговельно-економічного університету*

*ORCID: 0000-0002-3348-8298*

*e-mail: nosterlex@gmail.com*

**Шапошников А.О.,**

*аспірант кафедри права та правоохоронної діяльності  
Центральноукраїнського державного університету*

*імені Володимира Винниченка*

*ORCID: 0009-0007-5648-6272*

*e-mail: aoshaposh@gmail.com*

**Гуржій Т.О., Шапошников А.О. Принципи кваліфікації адміністративних правопорушень.**

У статті здійснено ґрунтовний аналіз принципів кваліфікації адміністративних правопорушень. Констатовано, що дотримання і послідовне застосування цих принципів є необхідною умовою забезпечення верховенства права, законності, об'єктивності, справедливості та ефективності застосування адміністративно-деліктних норм. Зазначається, що чітке визначення принципів кваліфікації адміністративних проступків має важливе значення не лише для правозастосовної практики, але й для вдосконалення вітчизняного адміністративно-деліктного законодавства.

Проаналізовано сучасний стан наукової розробки принципів кваліфікації адміністративних правопорушень. Констатовано, що у сучасному розумінні принципів адміністративно-правової кваліфікації існують значні прогалини, які не дозволяють вибудувати цілісне уявлення про їх природу та зміст. Підкреслено важливість поглиблення наукових знань про природу, сутність і систему принципів, покладених в основу адміністративно-правової кваліфікації.

Сформульовано авторську дефініцію поняття “принципи кваліфікації адміністративних правопорушень” як: фундаментальних ідей і нормативних настанов, що визначають правовий механізм діяльності уповноважених суб'єктів у процесі встановлення складу адміністративного правопорушення.

Обґрунтовано точку зору, згідно з якою кваліфікація адміністративних правопорушень має адміністративно-правову природу і правозастосовний характер, а отже – ґрунтується як на принципах адміністративно-правового регулювання, так і на принципах правозастосовної діяльності. До першої групи принципів належать: верховенство права, законність, правосуддя, контроль за ефективністю адміністративно-правового регулювання, мінімальне втручання у приватне життя людини. Другу групу принципів утворюють принципи доцільності, професійності, встановлення об'єктивної істини, обґрунтованості, відкритості, оперативності та відповідальності.

Крізь призму критичного аналізу розглянуто ідею щодо виділення спеціалізованих принципів кваліфікації для окремих категорій адміністративних правопорушень. Зроблено висновок про те, що дана ідея позбавлена наукового і практичного підґрунтя, оскільки кваліфікація всіх категорій адміністративних правопорушень здійснюється на єдиних ідеологічних засадах.

**Ключові слова:** адміністративне правопорушення, адміністративна відповідальність, кваліфікація адміністративних правопорушень, принципи адміністративно-правового регулювання, принципи правозастосовної діяльності, принципи кваліфікації адміністративних правопорушень.

**Gurzhi T.O., Shaposnikov A.O. The principles of qualification of administrative offences.**

The article provides an in-depth analysis of the principles of qualification of administrative offenses. It has been stated that the continued and subsequent consolidation of these principles is a necessary intellectual guarantee of the rule of law, legality, objectivity, justice and the effectiveness of the consolidation of administrative and tort norms. It appears that a clear definition of the principles of qualification of administrative offenses is of great importance not only for legal practice, but also for the thorough development of administrative-tort legislation.

The current state of scientific development of the principles of qualification of administrative offenses is analyzed. It has been stated that there are significant gaps in the current reasonable principles of administrative and legal qualification that do not allow for full statements about their nature and change. The importance of deepening scientific knowledge about the nature, essence and system of principles that form the basis of administrative and legal qualifications is emphasized.

The author's definition of the concept of "principles of qualification of administrative offenses" is formulated as: fundamental ideas and normative regulations that indicate the legal mechanism for the strengthening of important subjects in the process of establishing administrative law enforcement.

Based on the fact that the qualification of administrative offenses has an administrative-legal and law-enforcement nature, concluded that it is grounded on the principles of administrative-legal regulation, as well as on the principles of law-enforcement activities. The first group of principles includes: the rule of law, legality, justice, control over the effectiveness of administrative and legal regulation, minimal interference with the private life of people. Another group of principles is established by the principles of integrity, professionalism, establishment of objective truth, integrity, transparency, efficiency and reliability.

Through the prism of critical analysis, the idea of seeing special principles of qualification for certain categories of administrative offenses is examined. A summary has been made about the fact that this idea is combined with a scientific and practical background, since the qualifications of all categories of administrative offenses are based on the same ideological ambushes.

**Key words:** administrative offenses, administrative liability, qualification of administrative offenses, principles of administrative-legal regulation, principles of law-enforcement activities, principles of qualifications of administrative offenses.

**Постановка проблеми.** Важливою умовою системності, узгодженості та безпомилковості кваліфікації адміністративних правопорушень є чітке визначення принципів її здійснення. Визначення принципів кваліфікації адміністративних правопорушень має ключове значення для забезпечення законності, захисту прав людини, ефективності адміністративної відповідальності та справедливого правосуддя. Науково обґрунтовані принципи кваліфікації адміністративних правопорушень слугують не тільки запорукою правильного застосування адміністративно-правових норм, але й виступають орієнтиром для удосконалення адміністративного законодавства. Їх послідовне врахування у нормотворчій діяльності здатне справляти істотний позитивний вплив на якість (а отже й на ефективність) загальних положень про адміністративну відповідальність та окремих адміністративно-деліктних норм.

У світлі зазначеного неабиякої гостроти набуває проблема формування єдиного концептуального підходу до розуміння природи, сутності й типології принципів кваліфікації адміністративних правопорушень

**Метою статті** є визначення та систематизація принципів кваліфікації адміністративних правопорушень.

**Стан опрацювання проблематики.** Як це не парадоксально, але, попри всю значущість принципів кваліфікації адміністративних правопорушень, вони перебувають поза фокусом наукової уваги. У сучасній адміністративно-правовій літературі вкрай важко віднайти бодай одну капітальну працю, цілковито присвячену їх аналізу, вивченню та систематизації.

Чи не єдиним представником вітчизняної адміністративно-правової науки, який вдається до висвітлення принципів кваліфікації адміністративних правопорушень, на сьогодні є К.О. Чишко. У своїй дисертації "Адміністративно-правова кваліфікація правопорушень у сфері забезпечення громадського порядку та громадської безпеки" авторка сформулювала дефініцію поняття принципів адміністративно-правової кваліфікації, запропонувала їх класифікацію та спробувала здійснити їх комплексну характеристику [1, с. 10-11]. Утім, віддаючи належне К.О. Чишко, як фа-

хівчині, котра першою піднесла проблематику принципів адміністративно-правової кваліфікації на рівень серйозної наукової дискусії, мусимо констатувати, що на сьогодні повноцінна дискусія навколо цієї проблематики так і не розгорнулася. Як наслідок, широке коло актуальних питань, пов'язаних з принципами адміністративно-правової кваліфікації, є далекими від свого остаточного вирішення. У сучасному розумінні принципів адміністративно-правової кваліфікації мають місце значні прогалини, які не дозволяють вибудувати цілісне уявлення про їх природу та зміст.

З нашої точки зору, ці “прогалини” обов'язково мають бути заповнені, позаяк насамперед чітке розуміння зазначених принципів дає можливість скерувати процеси кваліфікації адміністративних правопорушень та застосування адміністративно-деліктних норм у русло прогресивного розвитку, забезпечивши їх узгодженість з цінностями права, вимогами закону й інтересами практики.

**Виклад основного матеріалу.** У словниковій літературі категорія “принцип” визначається як: “Першопочаток, те, що лежить в основі певної сукупності фактів, теорії, науки, визначальне положення, вихідний пункт, передумова певної концепції або теорії [2, с. 501]”, “Центральне поняття, основоположна ідея, що пронизує певну систему і субординує його [3, с. 519]”; “Основні засади, вихідні ідеї, що характеризуються універсальністю, загальною значущістю, вищою імперативністю і відображають суттєві положення теорії, вчення, науки... [4, с. 110]”.

Виходячи з цього, а також з урахуванням гносеологічної природи та правозастосовного характеру кваліфікації адміністративних правопорушень, під принципами останньої ми розуміємо: *вихідні засади, основоположні ідеї, на яких ґрунтується діяльність уповноважених суб'єктів правозастосування, пов'язана із з'ясуванням наявності або відсутності складів адміністративних правопорушень у фактичних діях фізичних та юридичних осіб.*

Не претендуючи на вичерпність наведеної дефініції, пропонуємо розглядати її як орієнтовну та відкриту для подальшого вдосконалення.

Втім, якщо визначення поняття принципів кваліфікації адміністративних правопорушень має суто теоретичне значення, то конкретизація їх переліку та змісту становить не тільки науковий, але й практичний інтерес. Більш того, з точки зору правозастосовної практики, питання про конкретні принципи кваліфікації виглядають більш нагальним, аніж питання про дефініцію загального поняття.

Як вже було зазначено вище, у вітчизняній адміністративно-правовій науці зроблена тільки одна спроба конкретизувати та класифікувати принципи адміністративно-правової кваліфікації. Ця спроба була здійснена К.О. Чишко, з точки зору якої, загальну систему принципів адміністративно-правової кваліфікації утворюють принципи: “законності; рівності громадян перед законом; публічності; об'єктивності; вичерпності; персоналізації; повноти адміністративно-правової кваліфікації; вирішення суперечних питань на користь особи, дії якої кваліфікуються; недопустимості пред'явлення подвійного обвинувачення у вчиненні адміністративного правопорушення; незмінності; професіоналізму [5, с. 214]”.

Разом з тим, наукові праці К.О. Чишко не містять детальної інформації про критерії визначення системи принципів адміністративно-правової кваліфікації. Презентуючи власне бачення цієї системи, авторка обмежується констатацією того, що вона побудована на основі: “детального аналізу чинних нормативно-правових актів, зокрема норм Конституції України та адміністративного законодавства (Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кодексу адміністративного судочинства України), окремих положень міжнародно-правових актів, які ратифіковані Верховною Радою України й складають невід'ємну частину українського законодавства та загальних принципів адміністративного права як галузі права) [5, с. 214]”.

Безумовно, побудова концептуального уявлення про принципи кваліфікації адміністративних правопорушень неможлива без ґрунтовного аналізу чинного законодавства та принципів адміністративного права. У цьому сенсі міркування К.О. Чишко є цілком резонними, адже кваліфікація адміністративних правопорушень закономірно ґрунтується на ідеологічних засадах адміністративно-правового регулювання, відображених у законодавстві та галузевій доктрині.

Водночас, справедливо і те, що кваліфікація адміністративних правопорушень являє собою органічну складову правозастосовної діяльності, а отже підпорядковується принципам її здійснення. Виходячи з цього, при систематизації принципів кваліфікації адміністративних правопорушень важливо з'ясувати не тільки галузеву, але й інституційну їх природу.

Тим не менше, безпосередній аналіз системи принципів кваліфікації адміністративних правопорушень доцільно розпочати з опису найбільш загальних принципів, обумовлених здійсненням

кваліфікації у загальній парадигмі адміністративного права. Кваліфікація адміністративних правопорушень має суто адміністративно-правову природу, здійснюється на основі адміністративного законодавства, а отже – завжди протікає у руслі фундаментальних принципів адміністративно-правового регулювання. Якими ж є ці принципи?

Дане питання є не таким вже й простим, враховуючи, що вітчизняні правники не завжди демонструють єдність у розумінні принципів адміністративно-правового регулювання. Зокрема, В.І. Курило вважає, що загальними принципами адміністративного права є: принцип пріоритету прав і свобод людини та громадянина; принцип верховенства права та правового закону; принцип рівності однорідних суб'єктів адміністративного права перед законом; принцип демократизму; принцип взаємної відповідальності суб'єктів публічної адміністрації і об'єктів публічного управління; принцип гуманізму і справедливості у взаємовідносинах між суб'єктами публічної адміністрації та об'єктами публічного управління [6, с. 48–54].

З точки зору В.П. Моргуна, вітчизняне адміністративне право ґрунтується на принципах науковості, системності, комплексності, дієвості, прозорості, демократичності, підконтрольності членам громади, самодостатності, адаптивності та креативності [7, с. 109].

На думку В.М. Бевзенка система принципів адміністративного права охоплює принципи: законності; юридичної визначеності; заборони свавілля; доступу до правосуддя; дотримання прав людини; заборони дискримінації та рівності перед законом; ієрархічної вищості закону; заснованості на законі; принципи належного урядування (участь у прийнятті рішень; прозорість; підзвітність (відповідальність); ефективність; неупередженість) [8, с. 67–87].

У свою чергу, А.А.Шараї стверджує, що ідеологічним фундаментом адміністративного права слугують принципи імперативності, безумовності, універсальності, регулятивності, соціальної обумовленості, нормативності, системності, прогресивності, непорушності [9, с. 736–738].

І це лише невелика частина існуючих підходів до розуміння принципів адміністративного права. Оригінальні системи таких принципів формують В.М. Бевзенко, Ю.П. Битяк, В.А. Бортник, В.І. Курило, Т.О. Коломоєць, Р.А. Мельник, Ю.О. Фрицький, А.М. Школик та інші вітчизняні науковці [10, с. 29, 30; 11, с. 48; 12, с. 26; 13, с. 77; 14, с. 36-37; 15, с. 22, 23; 16, с. 70-72]".

Зі свого боку зауважимо, що, на наш погляд, найбільшою повнотою та обґрунтованістю характеризується концепція Ю.В. Бодрова, згідно з якою в основу функціонування адміністративного права покладені дві групи принципів:

1) загальноправові принципи (верховенства права, законності, рівності громадян, єдності прав і обов'язків, правосуддя, справедливості та гуманізму);

2) галузеві принципи адміністративно-правового регулювання (визначення мінімально необхідних повноважень органів державної влади; забезпечення участі громадян та їх об'єднань в адміністративно-правовому регулюванні; контроль за ефективністю адміністративно-правового регулювання; пропорційність адміністративно-правового регулювання; мінімальне втручання у приватне життя людини) [17, с. 86–94, 208-209].

Звісно, далеко не всі принципи адміністративного права можуть розглядатися у якості фундаментальних засад кваліфікації адміністративних правопорушень. Адміністративно-правове регулювання являє собою надзвичайно складне і багатоаспектне явище, яке реалізує широкий спектр функцій, охоплює різні сфери і типи суспільних відносин, передбачає застосування розмаїтого правового інструментарію та втілюється у багатьох формах. Така багатоаспектність закономірно обумовлює широту ідеологічного базису – адміністративно-правове регулювання ґрунтується на розгалуженій системі загальних принципів, покладених в основу правотворчої, правозастосовної, правоохоронної та правозахисної діяльності.

У свою чергу, кваліфікація адміністративних правопорушень втілює правозастосовний аспект адміністративно-правового регулювання, а відтак – підпадає під дію лише тих принципів, котрі йому кореспондують.

Беручи за основу систему принципів адміністративного права (адміністративно-правового регулювання), визначену Ю.В.Бодровим, вважаємо, визначальний вплив на кваліфікацію адміністративних правопорушень здійснюють принципи верховенства права, законності, правосуддя, контролю за ефективністю адміністративно-правового регулювання, мінімального втручання у приватне життя людини.

Наступна група принципів кваліфікації адміністративних правопорушень обумовлена її правозастосовною природою. Як відомо, юридична кваліфікація – це завжди пошук, вибір, аналіз, тлу-

мачення і застосування до певної події, випадку конкретної правової норми у визначеній галузі права [18, с. 115]. Вона найтіснішим чином пов'язана із застосуванням права і здійснюється лише у ході його здійснення. Вона пронизує усі стадії правозастосування, органічно “вплітається” у його процес та є його інтегральною складовою [19, с. 30-31]. Будучи невід’ємним елементом процесу застосування адміністративно-деліктних норм, кваліфікація адміністративних правопорушень цілком закономірно підпорядковується його базовим принципам.

У даному контексті варто обмовитись, що вітчизняні правники висловлюють, хоч і вельми подібні, але неоднакові уявлення про принципи правозастосовної діяльності. Зокрема, А.М. Перепелюк виділяє чотири загальні принципи правозастосування: справедливість, доцільність, законність, обґрунтованість [20, с. 174–178]. Беручи цю систему за основу, Н.М. Хуторян та М.І. Боднарук додатково включають до неї принцип “об’єктивної істини” [21, с. 80], М.О.Борисенко – принцип “верховенства права” [22, с. 25–27], а О.В. Сидоренко – принцип “професійності правозастосування” [23, с. 209, 213]. З точки зору О.О.Губанова, правозастосовна діяльність в Україні ґрунтується на засадах (принципах): законності, обґрунтованості, доцільності, справедливості, гласності, достовірності та повноти [24, с. 147]. І, нарешті, найбільш розлогу систему принципів правозастосування вибудувала М.Б. Басілашвілі, на думку якої, ця система охоплює принципи: законності, об’єктивної істини, обґрунтованості, доцільності, ефективності, соціальної справедливості, науковості, цілісності, повноти і єдності, відкритості, взаємозалежності, пропорційності, незалежності, ієрархічності, відповідальності, оперативності [25, с. 243].

Знову ж таки, цілком очевидно, що не всі з перерахованих принципів доцільно розглядати саме як принципи кваліфікації адміністративних правопорушень, адже остання не тотожна правозастосовній діяльності. Кваліфікація правопорушень – це лише окремий аспект застосування правових норм. Вона об’єктивізується в правозастосуванні, підпорядковується його цілям, але не втілює всього спектру його принципів, оскільки ті слугують фундаментом для набагато масштабнішого правового явища.

Узагальнюючи наведені вище концепції принципів правозастосовної діяльності, можемо констатувати, що в основу кваліфікації адміністративних правопорушень як складової правозастосування покладаються принципи: верховенства права, законності, доцільності, професійності, об’єктивної істини, обґрунтованості, відкритості, оперативності та відповідальності.

В контексті розгляду принципів кваліфікації адміністративних правопорушень неможливо оминати увагою позицію К.О. Чишко, яка, поряд із загальними принципами кваліфікації, виділяє спеціальні принципи, властиві для кваліфікації тільки окремого типу адміністративних правопорушень, а саме – правопорушень у сфері забезпечення громадського порядку та громадської безпеки. На думку авторки, такими принципами є: “принципи своєчасного та швидкого реагування на адміністративне правопорушення та здійснення його кваліфікації; збереження стійкого співвідношення інтересів держави, суспільства та громадянина; відмежування адміністративних правопорушень у сфері забезпечення громадського порядку та громадської безпеки від подібних кримінальних правопорушень; використання, розроблення та удосконалення методологічної бази кваліфікації адміністративних правопорушень у сфері громадського порядку та громадської безпеки; урахування міжнародного досвіду здійснення кваліфікації правопорушень у сфері громадського порядку та громадської безпеки [1, с. 52]”.

Зі свого боку, щодо окресленого підходу маємо зауважити таке. Будучи спробою поглибити існуюче уявлення про кваліфікацію адміністративних правопорушень, він безумовно становить певний науковий інтерес. Разом з тим його внутрішня логіка видається небездоганною. Цілком очевидно, що всі, без винятку, ідеї, задекларовані К.О. Чишко у якості принципів кваліфікації адміністративних правопорушень у сфері забезпечення громадського порядку та громадської безпеки, не є іманентними для кваліфікації саме даного типу проступків. Кожна з цих ідей цілком застосовна до кваліфікації будь-яких (читай – всіх) адміністративних правопорушень, причому деякі з них мають дуже широкий характер і виходять за рамки, власне, кваліфікації. Так, наприклад, принцип “збереження стійкого співвідношення інтересів держави, суспільства та громадянина” пронизує цілі “пласти” суспільних відносин у сферах адміністративно-правового регулювання та публічно управлінської діяльності.

Не менш очевидним є й те, що більшість спеціальних принципів, виділених К.О. Чишко, мають лише опосередкований зв’язок із практичною кваліфікацією адміністративних правопорушень.

Зокрема, неможливо прослідкувати, яким чином безпосередньо у процесі кваліфікації втілюється вищезгаданий принцип “збереження стійкого співвідношення інтересів держави, суспільства та громадянина”. Теж саме стосується принципу “використання, розроблення та удосконалення методологічної бази кваліфікації адміністративних правопорушень у сфері громадського порядку та громадської безпеки”. Втілена в ньому ідея є суто утилітарною. Вона спрямована на підвищення ефективності кваліфікації адміністративних правопорушень, але не лежить в основі її практичного здійснення.

Зважаючи на викладене, підхід, який передбачає виділення спеціальних принципів кваліфікації на рівні окремої групи адміністративних правопорушень, має не дуже багато перспектив для подальшого теоретичного розвитку, а тим більше – для практичного впровадження.

**Висновки.** Підбиваючи підсумки проведеного аналізу принципів кваліфікації адміністративних правопорушень, маємо зазначити наступне.

Сучасний стан наукових досліджень цього феномену не відповідає ні його науковому значенню, ні потребам правозастосовної практики. Попри помітний вплив на ефективність кваліфікації адміністративних правопорушень, принципи її здійснення не тільки не систематизовані, але й остаточно не визначені. Водночас, у вітчизняній адміністративно-правовій науці їм приділена дуже мала частка загальної уваги. Більшість дослідників проблематики кваліфікації адміністративних правопорушень взагалі не вдаються до розгляду її принципів. Ті ж поодинокі фахівці, які намагаються визначити принципи кваліфікації адміністративних правопорушень (в даному аспекті величезне наукове значення мають теоретичні напрацювання К.О. Чишко), не пропонують концептуального обґрунтування для їх систематизації.

На наш погляд, при визначенні принципів кваліфікації адміністративних правопорушень, слід виходити з того, що остання має адміністративно-правову природу і правозастосовний характер. Ґрунтуючись на положеннях адміністративного права та, водночас, будучи інтегральною складовою правозастосовної діяльності, кваліфікація адміністративних правопорушень безумовно підпорядковується фундаментальним ідеям, покладеним в їх основу. Звісно, мова йде не про всі принципи галузевого регулювання та правозастосування, а лише про ті з них, які слугують “ідейною рамкою” для кваліфікації адміністративних правопорушень.

Аналіз сучасних наукових уявлень про принципи адміністративного права та адміністративного правозастосування дозволяє виділити дві групи принципів, які здійснюють визначальний вплив на кваліфікацію адміністративних правопорушень:

принципи адміністративно-правового регулювання: верховенство права, законність, правосуддя, контроль за ефективністю адміністративно-правового регулювання, мінімальне втручання у приватне життя людини;<sup>1</sup>

принципи правозастосовної діяльності: доцільність, професійність, встановлення об’єктивної істини, обґрунтованість, відкритість, оперативність та відповідальність.

Водночас, виділення спеціальних принципів, іманентних виключно кваліфікації адміністративних правопорушень, а тим більше – окремих типів таких правопорушень, не вважаємо доцільним. Кваліфікація адміністративних правопорушень являє собою окремий аспект адміністративно-правової діяльності, який об’єктивізується у її рамках та ґрунтується на її фундаментальних ідеях. Саме останні й становлять реальний практичний інтерес. Натомість, пошук аналогічних ідей на нижчих рівнях узагальнення, зокрема, на рівні кваліфікації певних типів правопорушень, до певної міри нівелює засадничу роль принципу, перетворюючи його з ідеї явища, в ідею окремих проявів.

## СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Чишко К.О. Адміністративно-правова кваліфікація правопорушень у сфері забезпечення громадського порядку та громадської безпеки : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2016. 23 с.

<sup>1</sup> Перші два принципи цієї групи прийнято також вважати принципами правозастосовної діяльності, що дає підставу для їх включення не тільки до першої, але й до другої групи принципів кваліфікації адміністративних правопорушень. Втім, з метою уникнення непотрібних повторів і дублювань, ми розглядаємо їх тільки у рамках системи принципів адміністративно-правового регулювання.

2. Літературознавча енциклопедія: у двох томах. Т. 2 (М-Я) / Ю.І. Ковалів. К: ВЦ «Академія», 2007. 624 с.
3. Філософський енциклопедичний словник / НАН України, Ін-т філософії імені Г.С. Сковороди; [редкол.: В.І. Шинкарук (голова) та ін.]. Київ: Абрис, 2002. VI, 742 с.
4. Юридична енциклопедія: [у 6 т.] / [ред. кол.: Ю.С. Шемшученко та ін.]. К.: Українська енциклопедія ім. М.П. Бажана, 2003. Т. 5 (П-С). 736 с.
5. Чишко К.О., Салманова О.Ю. Принципи адміністративно-правової кваліфікації. *Актуальні проблеми адміністративно-правового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України*: зб. матеріалів наук.-практич. конф. (м. Харків, 15 квіт. 2015 р.). Харків: ХНУВС, 2015. С. 213-217
6. Адміністративне право України. Т. 1. Загальне адміністративне право / [В.І. Курило, В.В. Галуцько, С.О. Короєд, О.Ю. Дрозд, І.В. Гиренко, О.М. Єщук, І.М. Риженко, А.А. Іванищук, Р.Д. Саунін, І.М. Ямкова]; за ред. проф. В.В. Галуцька. Херсон: Гринь Д.С., 2015. 272 с.
7. Могрун В.П. Поняття та принципи адміністративно-правового регулювання діяльності спортивних федерацій. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2016. Вип. 1-2. С. 107–110.
8. Мельник Р.С., Бевзенко В.М. Загальне адміністративне право: навчальний посібник; за заг. ред. Р.С. Мельника. К.: Ваїте, 2014. 376 с.
9. Шарая А.А. Принципи адміністративного права. *Велика українська юридична енциклопедія*: у 20 т. Том 5 “Адміністративне право” / редкол.: Ю.П. Битяк (голова) та ін. Харків: Право, 2020. С. 736-740.
10. Адміністративне право України / Ю.П. Битяк, В.М. Гаращук, О.В. Дьяченко та ін.; за ред. Ю.П. Битяка. К.: Юрінком Інтер, 2007. 544 с.
11. Адміністративне право України. Т. 1. Загальне адміністративне право / [В.І. Курило, В.В. Галуцько, С.О. Короєд, О.Ю. Дрозд, І.В. Гиренко, О.М. Єщук, І.М. Риженко, А.А. Іванищук, Р.Д. Саунін, І.М. Ямкова]; за ред. проф. В.В. Галуцька. Херсон: Гринь Д.С., 2015. 272 с.
12. Мельник Р.С., Бевзенко В.М. Загальне адміністративне право: навчальний посібник; за заг. ред. Р.С. Мельника. К.: Ваїте, 2014. 376 с.
13. Смазна Т.М. Значення принципів адміністративного права у захисті прав законом в інтересах особи. *Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави*: тези доп. міжнар. наук.-практ. конф., м. Харків, 27 листоп. 2020 р.). Харків. НУВС, 2020. С. 77–79.
14. Ткач Р. Сучасні принципи адміністративного права та їх концептуальні значення для оновлення змісту українського адміністративного права. *Законодавство України: наук.-практ. коментар*. 2006. № 8. С. 36-37.
15. Адміністративно-правові засади інформаційного суспільства: монографія / М.Ф. Савюк, В.В. Галуцько, Ю.О. Фрицький. К.: Інститут публічного права, 2016. 168 с.
16. Школик А.М. Концепції та принципи адміністративного права. *Загальне адміністративне право* / за заг. ред. Р.С. Мельника. Видання друге. Одеса: видавничий дім «Гельветика», 2023. 688 с.
17. Бодров Ю.В. Адміністративно-правове регулювання організації та проведення азартних ігор: дис. ... д-ра філософії: 081 «Право». Київ, 2025. 241 с.
18. Равець М.О. Поняття, сутність та місце юридичної кваліфікації у процесі правозастосування. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2012. № 3. С. 110–116.
19. Гуржій Т.О. Місце юридичної кваліфікації у процесі правозастосування. *Право України*. 2006. № 4. С. 29–31.
20. Перепелюк А. М. Механізм застосування права: структура та критерії ефективності (загальнотеоретичний аспект): дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Київ, 2016. 225 с.
21. Реалізація норм трудового права: проблеми теорії та практики: монографія / Я.В. Сімутіна, Г.А. Трунова, Н.М. Хуторян, М.М. Шумило та ін.; за ред. Я.В. Сімутіної. Київ: «Видавництво Людмила», 2020. 276 с.
22. Борисенко М.О. Ознаки та принципи правозастосовної діяльності: теоретичний аспект. *Вісник Академії адвокатури України*. 2015. Т. 12. № 3. С. 23–29.

23. Сидоренко О.В. Особливості правозастосування в діяльності митних постів державної фіскальної служби України. *Держава та регіони. Серія «Право»*. 2019. № 3 (65). С. 209–214.
24. Губанов О.О. Вимоги до правозастосовної діяльності як критерій її якості. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2014. Вип. 10-2(1). С. 145–147.
25. Басілашвілі М.Б. Проблеми правозастосовної діяльності органів виконавчої влади (на прикладі органів державної реєстрації актів цивільного стану в Україні): дис. ... д-ра філософії: 081 «Право». Харків, 2019. 244 с.